

Az egyházi oktatási intézmények megváltozott szerepe a hátrányos helyzetű régiókban

© Inántszy Pap Ágnes

Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola

inantsypapagnes@googlemail.com

Az „Egyház minden gyermeke legyen teljes tudatában annak, hogy felelős a világért.”(Ad Gentis 36)- hangzik el az egyház missziós tevékenységéről szóló zsinati dekrétumban. A II. Vatikáni Zsinat atyái az említett dokumentum 12. pontjában a katolikus iskolákra vonatkoztatva ezt a kijelentést, kifejezik, hogy ezen oktatási intézmények képesek kibontakoztatni az emberi méltóságot és az emberhez méltóbb életkörülmények előfeltételeit. *Lukács László* (2007:82) megközelítésében a katolikus iskola nemcsak az igazságosabb társadalmat akarja megteremteni, de különlegesen is odafigyel a társadalom peremére szorult fiatalokra. Véleménye szerint ezeknek az iskoláknak legbensőbb lényegéből ered az esélyegyenlőség figyelembevétele. A Katolikus Nevelés Kongregációja az 1997-ben megjelent Katolikus iskola a harmadik évezred küszöbén című dokumentumának 15. pontjában erre világosan rá is mutat: "Az ilyen szegények felé fordul ma szeretetével a katolikus iskola. Ezzel a szenvedélyes szeretettel akarja feltárni mindenkinek, főleg a legszegényebbeknek és a peremre szorultaknak egy olyan nevelés lehetőségét, amely munkára képesít, valamint emberi és keresztény képzést jelent" A görögkatolikus iskolák jövője szempontjából a társadalom marginalizált csoportjai felé való nyitottságra nevelés sarkalatos pont lehet. Ehhez nemcsak nyitott diákokra, de a társadalmi igazságosság irányába elkötelezett iskolai vezetésre és tanári karra is szükség van. *Jan Graubner* (2010) véleménye szerint ebben a vonatkozásban különleges karizmával rendelkeztek azok az iskolák, amelyek nem „felsőbb” utasításra jöttek létre, de olyan karizmatikus személyek által, akik így fejezték ki szeretetüket az Isten és embertársaik iránt. Példaként említi Merici Szent Angélát, az orsolyiták alapítóját és Bosco Szent Jánost, a szalézi iskolák alapítóját. Az első iskolát Magyarországon ezer évvel ezelőtt Szent Márton hegyén a bencés szerzetesek alapították meg az államszervezés időszakában. A szerzetesi iskolák azóta is folyamatosan jelen vannak a magyar közoktatásban.

A szerzetesekből álló tanári karokat Magyarországon is egyre inkább felváltják a világi tanárok közösségei. Tőlük, a marginalizált csoportok irányába való nyitottságot nem lehet „munkaköri kötelességként” elvárni, hanem ezt egyfajta személyes érzékenységnek kell tekintenünk, amit továbbképzések révén folyamatosan lehet és kell is erősíteni.

A tanulmány célja

A görögkatolikus iskolák demográfiaileg és szociológiailag is viszonylag jól körülhatárolható helyzetben vannak. Elsősorban az ország leghátrányosabb helyzetű régióiban vannak jelen. Figyelembe véve ezt a tényt az oktatási intézményekre vonatkozó állami rendelkezéseken és szabályozásokon túl különlegesen is fontos az a hozzáadott érték, amit a felekezeti iskolák adhatnak. A Görögkatolikus Egyház iskoláinak működési kereteit, irányvonalait az állami rendelkezéseken túl a pápai rendelkezések, buzdítások, a zsinati dokumentumok, illetve a Katolikus Nevelés Kongregációjának iránymutatásai alakítják, a fenntartói elképzelésekkel kiegészítve. Jelen tanulmányom célja, hogy megvizsgáljam a görögkatolikus iskolákban megvalósuló hátránykompenzációs törekvések elméleti gyökereit a II. Vatikáni Zsinat dokumentumai tükrében. A XX. században a Katolikus Egyház oktatási és nevelési szemléletében az egyik legerőteljesebb szemléletformáló változást a II. Vatikáni Zsinat hozta. A zsinat dokumentumainak tanulsága szerint a Katolikus Egyháznak egyre inkább a külvilág felé is kell fordulni. Ez a buzdítás, illetve tény nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a katolikus iskolák missziója is változott. Már nemcsak a katolikus fiatalok nevelése lett a cél, hanem sokkal szélesebb célcsoporté és elsődlegesen nem a hitvédelem lett a cél, hanem a szegények, illetve a marginalizálódott csoportok megsegítése. A katekézis hitbeli és morális instrukcióvá vált nagy hangsúlyt helyezve az evangelizációra, a közösségre, a holisztikus szemléletű oktatásra és az imádságra. Az iskolák egyre inkább elköteleződtek a társadalmi igazságosság és a szolgálat irányába. *Naisibitt* (1982) 20 évvel a II. Vatikáni Zsinat után megírta a *Megatrends* című munkáját, amelyben az új gondolkodásmódot úgy jellemezte, mint alapvető átmenetet a dualista, vertikális, hierarchikus modellből a partícipatív, horizontális és sokoldalú modellbe.

Az elemzés körülményeinek bemutatása

2.1 Teoretikus vizsgálatom négy kérdéskört jár körül, amelyek középpontjában a görögkatolikus iskolákban a marginalizált társadalmi csoportok kezelésével kapcsolatos attitűdök elméleti alapjait vizsgálom meg.

2.2. Az elemzést három darab II. vatikáni zsinati dokumentum alapján végeztem el, amely gerincét a *Gravissimum Educationis Momentum* (GE), a Nyilatkozat a Keresztény nevelésről című dokumentum címszavak szerinti elemzése adja. Ezt a vizsgálatot egészítettem ki néhány referenciával – a teljesség igénye nélkül - az *Ad Gentes* (AD), a Határozat az Egyház missziós tevékenységéről című dokumentum és a *Gaudium et Spes* (GS), a Lelkipásztori konstitúció az Egyházzal a mai világban című dokumentumok katolikus iskolákkal kapcsolatos azon pontjainak értelmezésével, amelyek kapcsolódhatnak a vizsgált 4 területhez.

2.3. A *Gravissimum Educationis* dokumentum elemzését az *Antology of the Main Text on the Catholic School* published by the Congregation for Catholic Education in Rome from 1965 to 2009 című munka iránymutatása alapján végeztem el a következő kulcsszavak mentén: apostoli tevékenység, az oktatás

légköre, a keresztség, katekézis, katolikus főiskola és egyetem, Krisztus, templom, az együttműködés, a közös jó, a lelkiismeret, a kultúra, a fejlődés, a személy, az oktatás (szociális), a hit, a család, az erkölcsi képződés, egykori diákok, szabadság és a szeretet, az iskola fontossága, az igazságosság, a tudás, a szabadság, az élet, a szeretet, az ember, küldetés, az egyház, a szülők, személy, szegényekkel szolidaritás, katolikus iskola feladata, a tanuló, a diákok, tisztelet, felelősség, az oktatáshoz való jog, a szolgálat (szociális), a szolidaritás, a tanárok (képzés, egység, tanúságtétel), az értékek, hivatás.

2.4. Az elemzés 4 fókuszpontja:

1. Társadalmi elvárások - a vallás és az oktatás kapcsolata
2. A görögkatolikus iskolák missziója tanulói társadalmi befogadó attitűdjének kialakításában
3. A görögkatolikus iskolák identitása
4. A görögkatolikus iskolák és az egyházközségek együttműködő tevékenységének hozzáadott értéke

Társadalmi elvárások – a vallás és az oktatás kapcsolata

A GE című dokumentum már az első fejezetben megfogalmazza az egyetemes jogot a nevelésre: *„Minden embernek - bármilyen fajhoz, társadalmi osztályhoz vagy korosztályhoz tartozzék -, személyi méltósága folytán elidegeníthetetlen joga van a neveléshez, amely megfelel élete céljának, alkalmazkodik egyéni képességeihez, neméhez, az adott kultúrához és a nemzeti hagyományokhoz, ugyanakkor nyitott a testvéri kapcsolatra más népekkel, és így a valódi egységet és békét szolgálja a földön. Az igazi nevelés az emberi személyt formálva szem előtt tartja a végső célt, s egyúttal a társadalom javát is, melynek az ember tagja, s melyben felnőttként a feladataival szerepet vállal.”* Tózsér Endre (2002) jelen dokumentumot összeveti az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 26. cikkével és rámutat arra a tényre, hogy bár két különböző stílusú szövegről van szó, könnyű észrevenni bennük az egyazon irányba mutató törekvést. Az 1.pontban a II. Vatikáni zsinat atyái leszögezik, hogy az igazi nevelés az emberi személyt formálja a végső célt szem előtt tartva, hogy javára van annak a társadalomnak is, amelynek a személy a tagja és amelynek életében mint felnőtt majd tevékeny szerepet vállal. Az iskola a társadalom számára nevel, hiszen magában az iskolai közegben is megélhetik a diákok a közösséget, majd elsajátítva ennek normáit, ezt a teret kitágítva jutnak el a társadalom egészéhez. Jelen dokumentum 3. pontjában kiemeli, hogy a nevelés elsősorban a család feladata, de ebben rászorul az egész társadalom támogatására. Amennyiben a szülők vagy más közösség ezt nem tenné meg, a polgári társadalom feladata a szubszidiaritás elvének megfelelően megszervezni a nevelés művét a szülő óhajának figyelembe vételével. A dekrétum 6. pontjában kiemeli, hogy „a szülőknek, akiknek elsődleges és elidegeníthetetlen kötelessége és joga a gyermeknevelés, az iskola megválasztásában valóban szabadnak kell lenniük. A közhatalomnak tehát, melynek feladata a polgárok szabadságának biztosítása és védelme, az osztó igazságosság követelményének megfelelően gondoskodnia kell az állami támogatás olyan szétosztásáról, hogy a szülők lelkiismeretük szavát

követhessék, s valóban szabadon választhassák meg az iskolát gyermekeik számára.” A 7. pontban kerül megfogalmazásra az, hogy az Egyház elismerését fejezi ki azoknak az államoknak és hatóságoknak, amelyek figyelembe veszik a mai társadalom pluralizmusát, igazi vallásszabadságot valósítanak meg és segítik a családokat abban, hogy a gyermekek nevelése minden iskolában a család vallási és erkölcsi elveinek megfelelően történjék. Az iskolában megvalósuló keresztény légkörrel kapcsolatban a 8. pontban arra utal a dekrétum, hogy a katolikus iskolák nevelői szolgálatának célja, hogy a földi társadalom javára alakítsa a diákokat és elismeri, hogy a nevelői munka a társadalom igazi szolgálata.

Lukács (2007:75) rávilágít arra, hogy a missziós egyház nemcsak az egyes ember oktató-nevelő munkájába kapcsolódik be, hanem általuk a fiatalok közösségeinek nevelésébe is és így az egész társadalom formálásába is az „igazság és a szeretet rendjének” (AG19) kialakításán munkálkodik. A 12. pont világosan megfogalmazza, hogy „ott van gyermekei által minden rendű és rangú ember mellett, különösen pedig a szegények és elnyomottak mellett”. Lukács (2007:77) kiemeli, hogy a katolikus iskolák sürgetik az igazságosság, a jogrend, a szolidaritás és a szubszidiaritás megvalósulását tiszteletben tartva az egyes népek sajátos kultúráját és nemzeti hagyományait.

A görögkatolikus iskolák missziója tanulói társadalmi befogadó attitűdjének kialakításában

Német László (2002) hangsúlyozza, hogy az AG című zsinati dokumentum felhívja a figyelmet arra, hogy a missziós tevékenységnek mindig ökumenikus szellemtől kell átitatva lenni, mert a „keresztények megosztottsága árt a legszentebb ügynek” (AG6, 16, 29, 36), ezt kiegészítve felhívja a figyelmünket arra, hogy az „Egyháznak is be kell illeszkednie minden közösségbe” (AG22, 26) A GS című zsinati dokumentum 5. pontjában pedig világos utalást találunk arra, hogy az iskolai közegben a diákokban növekszik a kölcsönös megértéshez szükséges érzék azzal, hogy a különböző természetű és származású növendékek között baráti közösséget alakít ki. A GE 1.pontjában pedig hangsúlyozza, hogy a tanárok nevelő munkájuk egyik célkitűzése az legyen, hogy fölkészítik a diákokat a társadalmi életben való részvételre úgy, hogy a szükséges és megfelelő eszközök birtokában tevékenyen be tudjanak kapcsolódni a különféle emberi közösségekbe, nyíljanak meg a másokkal való dialógusra, és készségesek legyenek a közjó szolgálatára. Ehhez alapul a keresztségben kapott hit fog szolgálni, eszerint ismerjék meg és imádják Istent és szeressék a felebarátjukat. Ezt a gondolatot erősíti a dokumentum 5. pontjában megfogalmazott buzdítás is, amely szerint a katolikus iskola a különböző természetű és származású növendékek között baráti közösséget alakít ki, 8. pontjában kéri a tanárokat, hogy „*az egymás és a tanítványok iránt szeretettel és apostoli lelkülettel tegyenek tanúságot életükkel...*”

A görögkatolikus iskolák identitása

Lukács László (2007:73) tanulmányában kiemeli, hogy az AG című dokumentum 3 irányban jelöli meg a katolikus iskolák feladatát a missziós területeken:

- a. A gyermekek és a fiatalok nevelése
- b. Az igazságos és testvéri közösség építése, helyi és társadalmi szinten egyaránt
- c. A helyi kultúrába való begyökerezés segítése

A GE 8. pontja világosan irányvonalat mutat arra, hogy „Az Egyház jelenlétét az iskoláztatásban a katolikus iskola teszi különösképpen kézzelfoghatóvá.”, továbbá kiemeli, hogy a katolikus iskola, miközben a kor követelményei iránti kellő nyitottsággal a földi társadalom javának hatékony előmozdítására neveli tanulóit Isten országa terjesztésének szolgálatára is előkészíti őket, hogy példás és apostoli életükkel az emberi közösség üdvös kovászává legyenek....” A 3. pontban arra kapunk buzdítást, hogy az Egyháznak a gyermekeit anyaként kell nevelnie, hogy egész életüket Krisztus lelkülete hassa át; egyúttal azonban fölajánlja munkáját valamennyi népnek az emberi személy teljes tökéletessége érdekében, a földi társadalom javára és egy emberibbé alakítandó világ építésére.” Az 5. pont nagy hangsúlyt helyez arra, hogy valamennyi nevelési eszköz közül az iskoláknak különleges jelentősége van. Küldetésükből eredően míg kiműveli az értelmi képességeket, kifejleszti a helyes ítéletalkotást; bevezeti a diákokat az előző nemzedékek által megteremtett kulturális örökségbe: erősíti az értékek iránti fogékonyságot; előkészít az életpályára; növeli a kölcsönös megértéshez szükséges érzéket azzal, hogy a különböző természetű és származású növendékek között baráti közösséget alakít ki.

A görögkatolikus iskolák és egyházközségek együttműködő tevékenységének hozzáadott értéke

A GE 9. pontja különlegesen is buzdítja a lelkipásztorokat és a híveket, hogy ne riadjanak vissza semmiféle áldozattól, támogassák a katolikus iskolákat, hogy azok egyre tökéletesebben végezhessek munkájukat, és gondoskodhassanak elsősorban olyanokról, akik szegények, akik nélkülözik a család támaszát és melegét, vagy akikben nincs meg a hit adománya.

Összegzés

Pusztai Gabriella (2013) tanulmányában kiemeli, hogy szisztematikus tendenciaként megfigyelhetünk azt a tényt, hogy a felekezeti iskolák minden szinten egyre nagyobb figyelmet fordítanak a hátrányos helyzetű diákokra. Ez mindenképpen igaz a Görögkatolikus Egyház által fenntartott iskolákra is. Az is világos, hogy a megváltozott szociológiai körülmények olyan hozzáadott értéket kívánnak, amely körvolnalait minden iskolának magának kell definiálni a

pedagógiai programjában. A Görögkatolikus oktatási intézményekben oktató tanárok számára is nagy kihívást jelentenek a megváltozott társadalmi körülményekhez való igazodás. Ebben nagy segítséget nyújtanak a zsinati dokumentumok a Katolikus Nevelés Kongregációjának útmutatásai és a fenntartó által képviselt irányvonal.

Formai korlátok miatt jelen teoretikus vizsgálat keretei a II. Vatikáni Zsinat 3 dokumentumára szorítkoztak és csak azokat a referenciákat vettem figyelembe, amiket az *Antology of the Main Text ont he Catholic School published by the Congregation for Catholic Education in Rome from 1965 to 2009* című munka javasolt a GE elemzésére és amiket különleges jelentőségűnek találtam és a leghátrányosabb régiókban működő görögkatolikus iskolákban attitűd formáló folyó nevelés elméleti alapjai lehetnek.

Következő vizsgálatom középpontjában jelen kérdések vizsgálata folytatódik. A Katolikus Nevelés Kongregációjának két fontos dokumentumát, az 1977-ben kiadott *Katolikus Iskolát* és az 1997-ben megjelent *A katolikus iskola a harmadik évezred küszöbén* című munkák vonatkozó referenciáit fogom megvizsgálni.

Irodalomjegyzék

- Graubner, J. (2010). Kell-e Európának a katolikus pedagógia? Érsék-Metropolita Moravsky. *Katolikus Pedagógia*, (1), 47-57.
- Lukács László (2007). *A katolikus iskolák missziós feladata*. Budapest: Vigilia.
- Német László (2002). Ad Gentes. Határozat az Egyház missziós tevékenységéről. In Kránitz Mihály (szerk.), *II. Vatikán Zsinat dokumentumai negyven év távlatából 1962-2002*. Budapest: Szent István Társulat.
- Naisibitt, J.(1982). *Megatrends*. New York: Warner Books.
- Pusztai Gabriella (2013). Expansion, Systematisation and Social Commitment of Church-Run Eduation in Hungary. *Hungarian Educational Research Journal*, (4). http://herj.lib.unideb.hu/index.php?oldal=cikkadatok&folyoirat_szam=4/2013&cikk_id=739#absztrakt [2015.01.04.]
- Tózsér Endre (2002). Nyilatkozat a keresztyény nevelésről. In Kránitz Mihály (szerk.), *A II. Vatikán Zsinat dokumentumai negyven év távlatából 1962-2002*. Budapest: Szent István Társulat.